

'InZicht' licht u in over nieuwe boeken, congressen en lezingen in taalkundig Nederland en België. Vermelding in deze rubriek betekent niet dat de redactie ze aanbeveelt. Voor een zo volledig mogelijk beeld hebben wij ook uw hulp nodig. Weet u iets waarvan u denkt dat het in deze rubriek thuishoort, laat het ons dan weten. Verschijningsdata en prijzen onder voorbehoud.

Leeswoordenboeken

Het zijn benarde tijden voor woordenboekmakers: doordat tegenwoordig alles – ook woordenboeken – op internet te vinden is, valt de verkoop van het traditionele woordenboek terug. En dus moeten ze zich bezinnen op de toekomst. Wordenboekmaker Van Dale zet in op drie paarden: ten eerste klassieke lexica informatie (op papier of via internet), ten tweede verbreding van het assortiment met afgeleide uitgaven als woordenboeken voor kinderen, puzzelaars en scholieren, en ten slotte producten als taalcurssussen en spelprogramma's.

Vooralsnog richt de uitgeverij zich vooral op de eerste en de tweede categorie: de grote vertaalwoordenboeken zijn onlangs geactualiseerd, en in de categorie 'afgeleiden' verschijnt het ene boek na het andere. Een van de subcategorieën is die van de 'moderne leeswoordenboeken' – niet al te dikke woordenboeken die behalve naslagwerk ook snuffelboek zijn. De reeks bestaat uit het *Modern spreekwoordenboek* (uit 2006) en *Modern gevleugeldwoordenboek* (uit 2007), en de onlangs uitgebrachte delen *Modern eponiemenwoordenboek* en *Modern eufemismenwoordenboek*.

Het eponiemenwoordenboek bevat overigens niet alleen eponiemen (woorden die zijn afgeleid van een persoonsnaam, zoals *dolle mina* en *elstar*) maar ook geoniemen (woorden die zijn afgeleid van aardrijkskundige namen, zoals *mokka* en *pils*). Het boek is samengesteld door woordhistoricus Ewoud Sanders, en de vijfhonderd lemma's zijn voor het leeuwendeel afkomstig uit zijn *Eponiemenwoordenboek* (uit 1993) en zijn *Geoniemenwoordenboek* (uit 1995). Ze zijn voor de gelegenheid bewerkt en in een zeer groot aantal gevallen van nieuwe dateringen voorzien.

Het eufemismenwoordenboek werd samengesteld door Van Dale-hoofdredacteur Ton den Boon, en het bevat elfhonderd verhullende, verzachtende en verbloemende termen als *bourgondiër* (voor 'dik persoon'), *dame aux camélias* ('prostituee'), *mingroei* ('krimp') en *tactische wapens* ('nucleaire wapens'). Alle trefwoorden worden geïllustreerd met royale citaten uit de media en de literatuur, en alle zijn ze terug te vinden via het onderwerpregister.

- *Van Dale modern eponiemenwoordenboek. Van abracadabra tot zeppelin en 498 andere woorden die zijn afgeleid van eigennamen* is een uitgave van Van Dale en kost € 22,50 (gebonden, 240 blz.). ISBN 978 90 6648 078 0
- *Van Dale modern eufemismenwoordenboek. Van andersbegaafd tot zwembandjes en 1098 andere bedekte termen* is een uitgave van Van Dale en kost € 22,50 (gebonden, 255 blz.). ISBN 978 90 6648 067 4

■ PRISMA HANDWOORDENBOEKEN

Eind 2005 verscheen de eerste druk van de Prisma handwoordenboeken Nederlands, Frans, Engels en Duits: middelgrote woordenboeken (ca. 50.000 trefwoorden per deel, Nederlands 70.000) die vooral het dagelijkse taalgebruik in kaart brengen. Onlangs verscheen de tweede druk van deze reeks. De woordenboeken zijn bijgewerkt en geactualiseerd, en de tweedelige vertaalwoordenboeken zijn nu samengevoegd in één band. De woordenboeken worden uitgegeven door Het Spectrum en kosten € 39,95; het deel Nederlands € 34,95.

- *E-N/N-E* (1978 blz.). ISBN 978 90 274 9088 9
- *F-N/N-F* (1994 blz.). ISBN 978 90 274 9089 6
- *D-N/N-D* (1742 blz.). ISBN 978 90 274 9090 2
- *Nederlands* (1530 blz.). ISBN 978 90 274 9087 2

■ VAN DALE VOOR KINDEREN

Het assortiment kinderwoordenboeken van Van Dale Lexicografie breidt zich gestaag uit. Onlangs verschenen er weer drie uitgaven voor jeugdigen van diverse leeftijden. Ten eerste is er *Mijn twadde Fryske Van Dale*, de Friestalige pendant van het voorleeswoordenboek voor kleuters *Mijn tweede Van Dale*; het verklaart in driehonderd korte, met vrolijke plaatjes geïllustreerde versjes en verhaaltjes de betekenis van zo'n duizend, vaak wat abstractere woorden (zoals *meevallen*, *lukken*, *probleem* en *denken*).

Het tweede boek is *Mijn eerste Van Dale interactief woordenboek*, dat, uiteraard, gebaseerd is op *Mijn eerste Van Dale*. Het bestaat uit een boek met plaatjes en versjes en een cd-rom met daarop een inter-

actief woordenboek (klik op het plaatje en het versje wordt voorgelezen) en acht spelletjes. Deze uitgave is bedoeld voor kleuters vanaf drieënhalf jaar.

Het *Junior vergelijkingswoordenboek* is het derde recente jeugdwoordenboek van Van Dale, bestemd voor kinderen vanaf een jaar of negen. Het legt 2500 vergelijkingen (*zwart als de hel*, *blauw als de hemel*, *snel als een wezel*) uit in korte lemma's, die vaak verduidelijkt worden met citaten uit kinderboeken. Het is geïllustreerd met cartoonachtige plaatjes en bevat ook kaderteksten waarin een vergelijking of een thema wat verder wordt uitgediept.

- *Mijn twadde Fryske Van Dale. Foarlêswurdboek* van Martine Letterie e.a. is een uitgave van Van Dale en de Friese Pers Boekerij en kost € 22,50 (gebonden, 176 blz.). ISBN 978 90 330 0746 0
- *Mijn eerste Van Dale interactief woordenboek. Animaties en spelletjes* van Liesbeth Schlichting e.a. is een uitgave van Van Dale en kost € 16,95 (gebonden, 32 blz., met cd-rom). ISBN 978 90 6648 093 3

- *Van Dale junior vergelijkingenwoordenboek. Wat betekenen onze vergelijkingen?* van Ton den Boon is een uitgave van Van Dale en kost € 29,95 (gebonden, 438 blz.). ISBN 978 90 6648 086 5

■ AMERSFOORTS

Het Amersfoortse dialect verdwijnt, zo stellen de auteurs van *Amersfoortse praat*, en daarom hebben ze “de restanten” ervan in kaart willen brengen voor het werkelijk zo-
ver is. Het boekje gaat in op geschiedenis, aard en karakter van het dialect, en behandelt vervolgens de kenmerkende klanken, vormen, woorden en namen. Ook bevat het een aantal verhalen over Amersfoort en zijn inwoners.

Amersfoortse praat. Een stad in taal en verhaal van Cor van Bree e.a. is een uitgave van de Oudheidkundige Vereniging Flehite en kost € 17,- incl. porto (ingenaaid, 144 blz.). Te bestellen door overmaking van € 17,- op girorekening 3795666 t.n.v. Oudheidkundige Vereniging Flehite te Amersfoort. ISBN 978 90 802780 3 5

■ UTRECHTS

In 1996 verscheen *De vollekstaal van de stad Utrecht*, en dat boek is inmiddels aan zijn vijfde druk toe. Het is voor de gelegenheid herzien en flink uitgebreid, en bovendien is er een cd-rom met audiofragmenten in het ‘Utrechts’ aan toegevoegd. Na een inleiding over de klank- en vormleer van dit stadsdialect volgt er een woordenlijst van ruim honderdvijftig bladzijden. De tekst is geïllustreerd met foto’s uit de oude doos.

De vollekstaal van de stad Utrecht. Spraakkunst en lijst met woorden, uitdrukkingen en zinsneden van B.J. Martens van Vliet is een uitgave van de Stichting Publicaties Oud-Utrecht en kost € 14,50 (gebonden, 212 blz.). Bestellingen: spou@planet.nl. ISBN 978 90 24527 87 8

■ TAALNIEUWSBRIEF

De elektronische nieuwsbrief *Language magazine* informeert de taalprofessional (vertalers, tekstschrijvers, docenten) over ontwikkelingen in de taalsector: nieuws en nieuwtjes, congressen en cursussen, tijdschriften en boeken, en advertenties in vacatures. Een abonnement kost € 25,- per jaar (25 nummers). Voor meer informatie en een proefnummer zie www.language-magazine.be.

■ DYSLEXIE

Over dyslexie is al veel geschreven, maar door- gaans vanuit de optiek van de hulpverlener. In *Ik ben dyslectisch* komen nu ook eens de ‘ervaringsdeskundigen’ aan het woord. Acht kinderen vertellen hoe ze hun dyslexie ervaren en hoe ze ermee omgaan. Het boek is gericht op ouders, leerkrachten en mensen met dyslectische kinderen in hun omgeving; het bevat ook een hoofdstuk met tips voor wie verdere informatie of ondersteuning zoekt.

Ik ben dyslectisch van Daphne Jansen Adriaans is een uitgave van Boom en kost € 17,50 (gelijmd, 108 blz.). ISBN 978 90 8506 582 1

■ STEENKOLENENGELS

Eind 2005 verscheen *I always get my sin*, een boekje met voorbeelden van krom Engels van Nederlanders, zoals “May I thank your cock for the lovely dinner?” Het werd een onverwachte bestseller met ruim driehonderdduizend verkochte exemplaren. De opvolger heet *We always get our sin too*; het boekje bevat net als zijn voorganger voorbeelden van ontspoord Engels (“I fuck horses”), maar geeft er nu ook de correcte vertaling bij (“I breed horses”). Bovendien wordt nu aangegeven waardoor het fout gaat: door het gebruik van valse vrienden (*sin* lijkt op *zin* maar betekent ‘zonde’), door te letterlijk vertalen (“It is not round yet”) of door het verengelsen van Nederlandse woorden (“The whole rim ram”).

We always get our sin too. Tips om bizar Engels te vermijden van Maarten H. Rijkens is een uitgave van BZZTôH en kost € 10,- (gelijmd, 128 blz.). De gebonden versie kost € 13,50. ISBN 978 90 453 0917 0 (paperback) / 978 90 453 0916 3 (gebonden)

■ LIMBURGS WOORDENBOEK

Deze zomer verschenen de laatste vier delen van het 39-delige *Woordenboek van de Limburgse dialecten* (WLD). Het WLD is thematisch opgezet: woorden zijn geordend op onderwerp, zodat alle varianten bij elkaar geplaatst kunnen worden. De lemma’s worden vaak geïllustreerd met dialectkaartjes waarop de verspreiding van die varianten in beeld is gebracht, en omdat nogal wat vaktermen

tegenwoordig niet meer bekend zijn, worden veel ervan verklaard met een praatje en/of een plaatje.

De laatste vier delen van het WLD gaan over ‘erf en moestuin’, ‘kerk en geloof’, ‘feest en vermaak’ en ‘karakter en gevoelens’. Ze zijn te koop bij uitgeverij Gopher: www.gopher.nl; een elektronische versie van het gehele WLD is te raadplegen op www.ru.nl/dialect/wld.

- *Boerderij: erf en moestuin* van dr. J. Kruijsen kost € 37,90 (gelijmd, 248 blz.). ISBN 978 90 5179 593 6
- *Kerk en geloof* van lic. R. Keulen kost € 39,50 (gelijmd, 274 blz.). ISBN 978 90 5179 594 3
- *Feest en vermaak* van lic. R. Keulen kost € 49,50 (gelijmd, 372 blz.). ISBN 978 90 5179 592 9
- *Karakter en gevoelens* van M.H. Lubbers en H.H.A. van de Wijngaard kost € 65,- (gelijmd, 508 blz.). ISBN 978 90 5179 595 0

■ GEBARENTAAL

Gebarentaalwetenschap is een inleiding in de taalwetenschappelijke studie van gebarentalen. Het boek – dat een zekere taalkundige kennis veronderstelt – gaat in op de structuur van gebarentalen (lexicon, woordvorming en zinsbouw), en daarnaast komen onderwerpen als ‘uitspraak’, taalvariatie en standaardisatie, gespreksinteractie en de psycholinguïstische aspecten van het gebruiken van gebarentalen aan de orde. Ieder hoofdstuk wordt afgesloten met opdrachten en een toets. Lezers van *Onze Taal* kunnen het boek met korting bestellen; zie ook de aanbieding op blz. 323 (ingenaaid, 328 blz.).

Gebarentaalwetenschap. Een inleiding van Anne Baker e.a. is een uitgave van Van Tricht en kost € 42,50 (ingenaaid, 328 blz.). ISBN 978 90 77822 33 3

■ JIDDISCH ONLINE

Sinds 18 september is het *Woordenboek van Hebreeuwse en jiddische woorden in het Nederlands online* (en kosteloos) beschikbaar onder de titel *Sofeer* (‘schrijver’ in het Hebreeuws). Het woordenboek is in 2002 in papieren vorm verschenen, en is sindsdien nog uitgebreid: het telt nu een kleine vijfduizend woorden, waaronder veel eigennamen. Aan het woordenboek is een spellingcontrole gekoppeld, die kan worden gebruikt in MS Word. Meer informatie: www.sofeer.nl.

EN VERDER

- *De springprocessie. Levendige lessen in zakelijk schrijven* van Marleen Claesens. Handleiding voor “docenten en trainers zakelijk schrijven met experimenteerlust” die hun leerlingen intensief met teksten in de weer willen laten zijn. Bohn Stafleu van Loghum, € 29,50 (gebonden, 180 blz.). ISBN 978 90 313 5255 5

- *Taalklasse. Taalvaardigheid voor studenten aan de pabo*, van Hugo van den Ende e.a. Pabo-studenten die hun taaltoets moeten halen, kunnen zich met dit boek voorbereiden op de onderdelen spelling, interpunctie, grammatica en formuleren. Bevat veel oefeningen. Van Gorcum, € 24,95 (ingenaaid, 156 blz.). ISBN 978 90 232 4422 6
- *In-com-clusie. Inclusie door communicatieontwikkeling en -ondersteuning*, onder redactie van Hans van Belkom en Jan Knoops. Specialistisch "praktijkboek met voorbeelden van ondersteuning voor kinderen en jongeren met verstandelijke en meervoudige beperking bij integratie en participatie, ofwel inclusie, in onze sterk geletterde, talige maatschappij". Acco, € 35,- (ingenaaid, 408 blz.). ISBN 978 90 334 6866 7

- *Het taalinstinct. Het taalscheppende vermogen van de mens* van Steven Pinker. Goedkope heruitgave van deze klassieker van de Canadese taalkundige Pinker over "hoe mensen taal maken en begrijpen, hoe peuters leren spreken, hoe ons taalapparaat in de genen ligt verankerd en in onze hersenen is gegroeid, en hoe taal is ontstaan". De vertaling is van Peter Diderich. Olympus, € 17,50 (gelijmd, 544 blz.). ISBN 978 90 254 2932 4
- *Nieuwe woorden scheurkalender. Elke dag een nieuw woord* van Ton den Boon en Jacob Colenbrander. Scheurkalender met korte beschrijvingen van nieuwe Nederlandse woorden. Uitgeverij Solo, € 14,95. ISBN 978 90 76268 92 7
- *Amsterdamse spreukenkalender* van Jan Luitzen. Scheurkalender met Amsterdamse

uitdrukkingen, gezegdes, wijsheden, spreuken en creatieve verwensingen, die worden aangevuld met herinneringen en anekdotes van Amsterdammers. Uitgeverij Van de Berg, € 11,95.

- *Webcontent in 5 stappen* van Ard Agteresch. Korte handleiding in waaiervorm voor het schrijven van webteksten. Met checklists. Thema, € 12,95 (waaiertjes, 22 kaartjes). ISBN 978 90 5871 491 6
- Het vijftiende nummer van *Queeste. Tijdschrift over Middeleeuwse letterkunde in de Nederlanden* is gewijd aan de wisselwerking tussen het Middelnederlands en het Latijn en de wijze waarop deze het culturele leven in de laatmiddeleeuwse Nederlanden bepaalde. Uitgeverij Verloren, € 25,- (ingenaaid, 96 blz.). ISBN 978 90 8704 054 3

Rutger Kiezebrink

S

Spelen met taal

Wat is er zo opmerkelijk aan *stresssituatie*? Wat is het langste palindroom met afwisselend klinkers en medeklinkers? Zijn er meer woorden als *arbeidsonrust*, *lateihout* en *tafeldiscours*? Om dat soort vragen draait het in de tweemaandelijks rubriek 'Spelen met taal'.

Nestor snoert torens

Het spelen met 'valse trappen van vergelijking' (zoals *kot - kotter - kotst*; zie de septemberaflevering van deze rubriek) heeft veel lezers beziggehouden. In totaal zijn er meer dan honderd voorbeelden bedacht. Meer dan de helft volgt hetzelfde patroon: werkwoordstam – persoonsaanduiding op *-er* bij datzelfde werkwoord – derde persoon enkelvoud van dat werkwoord, zoals *frees - frezer - freest* en *splits - splitser - splitst*.

Andere – en daarom wat mij betreft interessantere – gevallen zijn bijvoorbeeld *boot - boter - bootst* (een vorm van *nabootsen*), *gas - gasser* (Bargoens: 'varken', 'vent') - *gast*, *Kaat* (naam) - *kater - kaatst*, *ket* ('paard') - *ketter - ketst* en *roe - roeier - roest*. Een bijzondere vondst is *oog - oger - oogst*; weliswaar staat *oger* niet in Van Dale of het *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, maar sinds de *Shrek*-films weten veel mensen wat een *oger* is (al bestaat het begrip al veel langer; zie de Wikipedia).

Een paar lezers lieten weten dat het idee al eerder was beschreven. Zo ging Jules Welling, naar een idee van Rob

van den Berg, in *Onze Taal* al eens in op rijtjes als *pi - pier - pist* en *be - beer - best*, 'overtreppers' genoemd. Battus noemt in *Opperlandse taal- & letterkunde* (1981) zinnen als 'Zij verloor haar eerder; eerst wilde ze niet' en 'Al was ze moe, moeder moest doorgaan.' En Pieter Nieuwint liet weten dat Drs. P in zijn *Tuindersliedboek* (1983) schreef: "Een der ongeduldigst verbeide evenementen van het oogstseizoen is de komkommerkomst, die ook onder taalkundigen sterk de aandacht trekt." *Komkommerkomst*: alle drie de onderdelen van een valse trap in één woord!

Maar er zijn ook tientallen nieuwe vondsten ingestuurd. Ze staan allemaal op www.onzetaal.nl/spelen/trapvormen.php (daar staan ook de criteria).

Dan het nieuwe onderwerp: anagramzinnen. Ik ben benieuwd wat voor zinnen er mogelijk zijn waarin alle woorden anagrammen van elkaar zijn. In Battus' *Opperlandse!* (2002) staan op pagina 'dk' een paar anagramzinnen van drie woorden, zoals 'Leed edel deel?' en 'Servet vreest veters', maar er zijn veel

langere zinnen mogelijk. Bijvoorbeeld:

- Nestor snoert torens; tenors torsen rotsen.
- Negride Gerdien griende gierend: 'Nederig dreigen? Gedrein!'
- Agens Agnes genas ganse sagen. (Het woord *agens* kan een kerkelijke functie aanduiden.)
- Velerhande haverdelen halveerden verhalende everhandel.

Inhoudelijk is het onzin, en niet alle woorden staan in de woordenboeken, maar grammaticaal klopt het – al wordt het al snel een soort telegramstijl.

Het kan vast langer, mooier en beter. Eigennamen gebruiken lijkt me geen probleem, zolang ze niet al te onbekend zijn. Een aantal rijtjes met meervoudige anagrammen zijn te vinden in *Opperlandse!* (op pagina 'am') en op de website van Aad van de Wetering: <http://home.planet.nl/~avdw3b/anamulti.html>.

Ik hou me aanbevolen op spelen@onzetaal.nl. Op www.onzetaal.nl/spelen/anagramzinnen.php zal ik van tijd tot tijd nieuwe inzendingen vermelden. ■